

1927 Nüfus Sayımı Verilerine Göre Doğum Yerleri, Tabiiyetler, Konuşulan Lisanlar ve Dinler İtibariyle Türkiye Nüfusu

İlyas Topçu

Araştırma Makalesi

Doç. Dr., Kafkas Üniversitesi,
Kars/TÜRKİYE
ilyastopcu@hotmail.com
ORCID: 0000-0002-9460-1127

Geliş: 15 Ağustos 2025
Kabul: 18 Ocak 2026
Online Yayın: 22 Şubat 2026

Bu çalışma ön inceleme sürecinde
ve yayımlanmadan önce
iThenticate ile taranmıştır.

ÖZ

Cumhuriyetin ilanından sonra 28 Ekim 1927 Cuma günü bütün Türkiye’de genel bir nüfus sayımı yapıldı. 1927 sayımında, kaza ve vilayetlerin nüfuslarının tespit edilmesinin yanında yaş gurupları, medeni hal, sakatlıklar, meslekler, tahsiller ve okur-yazar oranlarının tespit edilmesi amaçlandı. Sayımda nüfus yapısının belirlenebilmesi için vatandaşlara ayrıca dinler, ana lisanlar, tabiiyetler ve doğum yerleriyle ilgili sorular soruldu. Türkiye’de 1927 nüfus sayımının sonuçlarıyla ilgili genel ve vilayetler bazında birbirinden değerli birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmada dinler, ana lisanlar, tabiiyetler ve doğum yerleriyle ilgili verilerin karşılaştırılarak değerlendirilmesi yapılmaya çalışıldı. Türkçe dışındaki ana lisanların en yoğun konuşulduğu vilayetler, doğum yerleri itibariyle ülkeler, tabiiyetler ve mensup olunan dinler konusu değerlendirildi. Fakat doğrudan TÜİK istatistiklerinin değerlendirilmesine geçilmeden önce Lozan Barış Antlaşması sonrasında mübadele ve muhacirler meselesi ele alındı. Çünkü istatistiklerde görülen Türkiye dışında doğanların büyük çoğunluğunu mübadeleyle Türkiye dönenlerden ve muhacirler oluşturuyordu.

Anahtar Kelimeler: 1927 Nüfus Sayımı, Ana Lisanlar, Dinler, Tabiiyetler

The Population of Türkiye According to the 1927 Census Data in Terms of Place of Birth, Nationality, Languages Spoken and Religions

Research Article

Assoc. Prof. Dr.,
Kafkas University,
Kars/TURKIYE
ilyastopcu@hotmail.com
ORCID: 0000-0002-9460-1127

Received: 16 May 2025
Accepted: 18 January 2026
Published Online: 22 February
2026

This paper was checked for
plagiarism using iThenticate
during the preview process and
before publication.

Copyright

This work is licensed under
Creative Commons Attribution
4.0 (CC BY-NC 4.0)
International License

Atıf-Cite:

Topçu, İlyas. "1927 Nüfus Sayımı Verilerine Göre Doğum Yerleri, Tabiiyetler, Konuşulan Lisanlar ve Dinler İtibariyle Türkiye Nüfusu." *History Studies* 18, no. 1 (2026): 239–257.

<https://doi.org/10.9737/historystudies.1765960>

ABSTRACT

After the proclamation of the Republic, a general census was conducted throughout Türkiye on Friday, 28 October 1927. In addition to determining the populations of districts and provinces, the 1927 census aimed to determine age groups, marital status, disabilities, occupations, education levels, and literacy rates. In order to determine the population structure, citizens were also asked questions about their religions, native languages, nationalities, and places of birth. Numerous valuable studies have been conducted on the results of the 1927 census in Türkiye, both at the national and provincial levels. In this study, an attempt was made to compare and evaluate data related to religions, native languages, nationalities, and places of birth. The provinces where languages other than Turkish were most widely spoken, countries of birth, nationalities, and religions were evaluated. However, before directly evaluating the TÜİK statistics, the issue of exchange and refugees after the Treaty of Lausanne was addressed. This is because the majority of those born outside Türkiye in the statistics were composed of those who returned to Türkiye through exchange and refugees.

Keywords: 1927 Population Census, Main Languages, Religions, Nationalities

Funding: The author has reported that this study received no financial support.

Conflicts of interest: The author declares that there are no potential conflicts of interest.

Peer Review: External, double-blind

AI Declaration: The author declares that any of AI tools has not been used for this study.

Finansman: Herhangi fon veya maddi destek kullanılmamıştır.

Çıkar Çatışması: Herhangi bir çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Hakem Değerlendirmesi: Bağımsız, çift-kör hakemlik.

Yapay Zekâ Beyanı: Herhangi bir yapay zekâ aracı kullanılmamıştır.

Giriş

Nüfus ülkelerin eğitim, ekonomi, sağlık gibi alanlardaki faaliyetlerinin temelinde olan en önemli unsurdur.¹ Nüfusun nitelik ve niceliklerinin bilinmesi de toplumun her alanında yapılacak atılımların sağlıklı olarak yürütülebilmesini sağlar.² Bu açıdan bakıldığında Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra yapılan en önemli işlerden birisi de nüfus sayımıdır. Nüfus sayımının yapılabilmesi için hazırlıklara 1926 yılında başlandı. İstatistik Umum Müdürlüğü kuruldu ve başkanlığına Belçikalı Camille Jacquart getirildi.³ 1003 numaralı kanun ve talimatnamesi ile de 1926 ve 1927 yıllarında şehir ve kasabalarda sokaklara isim verilerek haneler numaralandırıldı. Bu tarihten itibaren halkı sayıma hazırlamak için ülkenin tamamında kuvvetli bir propaganda süreci başladı. Memleketin her tarafında her lisanda gazetelerde makaleler, hikâyeler ve resimlerle sayımın amaç ve faydaları halka anlatılmaya çalışıldı. Sayımdan iki hafta önce bütün okullarda öğretmenler öğrencilere yapılacak olan sayımdan bahsetti, İstatistik Umum Müdürlüğüne hazırlanan bir konferans örneğine paralel olarak bütün Türk Ocakları ve emsali müesseseler halka nüfus sayımının faydalarını anlatan konferanslar düzenlediler. Sinemalar bu süreçte her gün sayımın faydalarıyla ilgili gösterimler yaparken, cadde ve sokaklarda duvarlara sayım gününü ve sayımın faydalarını anlatan afişler yapıştırıldı.⁴ Nüfus sayımı esnasında halkın muhatap olacağı sorularla ilgili sayım cetveli örneği basın yoluyla halka duyuruldu. Ayrıca sayımlardan önce halkın sayıma katılmasını sağlamak için hem düzenlemeler hem de propagandalar yapıldı. Osmanlı döneminde yapılan sayımlarda amaç vergi ve askerlikle ilgili hususlarda veri elde etmek olduğu için, halkın bu konudaki kaygılarını gidermek adına sayımın amacının doğru anlatılmasına çalışıldı.⁵ Sayıma katılmayanların cezalandırılacağı belirtilirken, Türkçe bilmeyenlerin nasıl sayılacağına dair talimatname yayımlandı.⁶ Tüm bu hazırlık aşamasının ardından 2 Haziran 1926'da hükümetçe hazırlanan talimatnamelere göre 28 Ekim 1927'de genel nüfus sayımı yapıldı.⁷ Nüfus sayımının yapıldığı gün ülke genelinde sabahtan itibaren başlayan ve sayımın bitiminde yapılacak top atışına kadar sürecek olan sokağa çıkma yasağı uygulandı.⁸ Sayımın sona ermesinin ardından Türkiye'nin toplam nüfusu 13.648.270 kişi olarak duyuruldu.⁹ Ortalama km²'ye düşen kişi sayısı da 17 kişiydi.¹⁰

¹ Nesrin Hangül, "1935 Genel Nüfus Sayımına Göre Çankırı'nın Demografik Yapısı ve Özellikleri," *History Studies* 16, no. 3 (2024): 387.

² Fevzi Çakmak, "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Nüfusu Kayıt Altına Almaya Yönelik Girişimler," *ÇTTAD*, 8, no. 18 (2009): 98.

³ Savaş Sertel, "Cumhuriyet'in İlk Nüfus Sayımı Sonuçlarına Göre Malatya'da Nüfus," *Akademik Bakış Dergisi*, no: 48, (2015): 81.

⁴ Başbakanlık İstatistik Umum Müdürlüğü (BİUM), *Umumi Nüfus Tahriri 28 Ekim 1927, Fasikül 3*, (Ankara: Başvekalet Müdevvenat Matbaası, 1929): 6.

⁵ Muharrem Turp, "Cumhuriyet'in İlk Nüfus Sayımı Verileri Işığında Giresun," *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, no: 27, (2021): 318.

⁶ Savaş Sertel, "1927 Genel Nüfus Sayımı Sonuçlarına Göre Bitlis'in Nüfus Fonksiyonları," *Turkish Studies* 9, no: 4, (2014): 1018.

⁷ Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA) "Nüfus İşleri Genel Müdürlüğü'nün 10 Yıllık Çalışma Raporu," 30.10.124.885.4.137, 12.08.1933.

⁸ Mustafa Köse, "1927 Nüfus Sayımı ve Sonuçlarının Değerlendirilmesi" (yüksek lisans tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, 2010) 117.

⁹ Devlet İstatistik Genel Müdürlüğü (DİGM), *Genel Nüfus Sayımı, Kat'ı Nüfus Neticeleri, 20 İkteşrin 1935, İdari ve Coğrafi Taksimat İtibariyle Nüfus*, Cilt 60, (İstanbul: Hüsnütabiat Matbaası, 1937) 5.

¹⁰ Yüksel Kaştan, "Cumhuriyet Döneminde Nüfus Hareketlerinin Fonksiyonu," *Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, 7, no. 1, (2006): 67.

Nüfus İşleri Genel Müdürlüğünün 1933'te yayımladığı on yıllık çalışma raporuna göre, 1927'de yapılan nüfus sayımı için 551.827 lira para harcandı. Raporla ayrıca köylerin sayımında ve özellikle kom, oba, huğ, ağıl ve dam gibi dağınık yerlerin ve göçebelerin sayımında tam tedbir almanın imkânsızlığından dolayı nüfusun açıklanan rakamdan fazla olduğuna işaret ediliyordu.¹¹ Karadeniz Bölgesi'nde Giresun, Ordu, Trabzon, Rize ve Gümüşhane vilayetlerinde köyler dağınık olduğu için her evi gezerek sayım yapmanın imkânsız olduğundan buradaki nüfusun tam olarak kayıt altına alınamadığı, ormanlık olması sebebiyle Kastamonu'da da aynı durumun söz konusu olduğu belirtiliyordu. Çanakkale ve Gelibolu'da Birinci Dünya Savaşı sürecinde yaşanan muharebeler ve tahribat nedeniyle halkın henüz yerlerine dönmemiş oldukları, Edirne'de özellikle Yahudilerin ve Türklerin başka taraflara dağılıp henüz geri dönmedikleri, İstanbul'da da Rum, Ermeni ve Yahudi nüfusunun ciddi bir şekilde eksildiği, bunların kendilerini ayrı bir muameleye maruz kalmak endişesiyle sakladıkları belirtiliyordu.¹²

1927'de yapılan genel nüfus sayımıyla ilgili Türkiye'de birçok makale ve kitap kaleme alınırken, bu çalışmaların büyük çoğunluğu vilayetler bazındadır. Söz konusu çalışmalarda doğum yerleri, tabiiyetler, lisanlar ve dinlerle ilgili veriler aktarılmış olsa da çalışmanın konusu olan vilayetlerle sınırlı kalmıştır. Bu çalışmada ise diğerlerinden farklı olarak 1927 istatistiklerinde mevcut olan doğum yerleri, konuşulan lisanlar, dinler ve tabiiyetler itibariyle Türkiye nüfusunun tamamı incelenmeye çalışıldı. 1933 yılında yayımlanan Nüfus İşleri Genel Müdürlüğünün 10 yıllık çalışma raporu ve alanda yazılan makalelerden istifade edildi. Çalışmanın merkezinde Devlet İstatistik Genel Müdürlüğünün yayımladığı istatistikler bulunmaktadır. Bu istatistiklerde genel ve vilayetler bazında mevcut olan verilerin karşılaştırılması suretiyle her bir başlıkta yoğunluk sıralaması yapıldı. Çok uluslu bir imparatorluk bakiyesi olan Türkiye'de savaşlar ve göçler sonrası hangi etnik ve dini gurupların hangi bölgelerde mevcudiyetlerini sürdürdükleri tespit edilerek literatürde önemli bir boşluğun doldurması amaçlanmaktadır. Yapılan ilk nüfus sayımında bu çalışmanın da konusu olan başlıklar mübadil ve muhacirlerle doğrudan alakalı olduğu için Cumhuriyet Arşivinde bulunan belgeler ışığında nüfus sayımı öncesinde Türkiye'nin en önemli gündem maddelerinden birisi olan nüfus mübadelesi ve muhacirler meselesine de temas edildi.

1. Lozan Barış Antlaşması Sonrası Mübadele ve Muhacirler Meselesi

1927'de yapılan nüfus sayımında Türkiye'nin doğum yerleri, konuşulan ana lisanlar ve dinler itibariyle nüfusunda en önemli ve belirleyici husus Lozan Barış Antlaşması sonrası yaşanan gelişmelerdir. Milli Mücadelenin ardından Türkiye'ye doğru başlayan geri dönüşler ve Yunanistan'la Türkiye arasındaki nüfus mübadelesi nedeniyle çok yoğun bir demografik hareketlilik yaşandı. Hem Osmanlı Devleti'nden ayrılan devletlerle hem de diğer komşu ülkelerle gerek Lozan Barış Antlaşması ile ve gerekse imzalanan ikili anlaşmalarla tabiiyet ve göç meseleleri çözüme kavuşturulmaya çalışıldı. Bu bağlamda Lozan'a göre hâkimiyetimizden çıktığı kabul edilen ülkelerin ahalisinin tabiiyet durumları belirlendi. Antlaşmada 18 yaş reşitlik yaşı olarak kabul edilirken, evli kadınlar kocalarına ve 18 yaş altındaki çocuklar da baba ve annelerinin vâzîyetlerine tabi tutuldu. Antlaşmanın 20, 21 ve 29.

¹¹ BCA. "Nüfus İşleri Genel Müdürlüğü'nün 10 Yıllık Çalışma Raporu," 30.10.124.885.4; Ensar Yılmaz, "Atatürk Dönemi (1923-1938) Türkiye'sinde Demografik Yapının Öne Çıkan Özellikleri," *International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal*, 8, no. 58, (2022): 703.

¹² BCA. "Nüfus İşleri Genel Müdürlüğü'nün 10 Yıllık Çalışma Raporu," 30.10.124.885.4.185.

maddelerinde belirtilen Kıbrıs, Fas, Tunus, Trablusgarp ve Cezayir ahalisinden Türkiye'den ayrılan arazide yerleşmiş olan Türk tebaasının o arazinin intikal ettiği devletlerin tabiiyetini alacakları 30. madde ile kabul edildi ancak bu yerlerdeki vatandaşların Türk vatandaşlığına geçebilmelerini temin için iki senelik hak tanındı.¹³

Lozan sonrası süreçte Türkiye ile Yunanistan arasında halledilmesi gereken sorunların başında "nüfus mübadelesi" geliyordu. 30 Ocak 1923'te iki ülke arasında imzalanan "Yunan ve Türk Halklarının Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol" ile bu konu çözüme kavuşturuldu.¹⁴ 25 Ağustos'ta iki ülke tarafından da anlaşmanın onaylanarak yürürlüğe girmesinin ardından mübadele süreci resmen başladı.¹⁵ Ulus-devlet inşa sürecinde gayrimüslimlerin yerine Balkanlar'dan Müslüman nüfusun getirilmesi Türkiye nüfusunun homojenleşmesine büyük katkı sağladı.¹⁶ Nüfus mübadelesi, Türkiye ve Yunanistan açısından etnik homojenleştirme çabasıdır. Bu anlaşma başka ulus devletlerde karşılıklı zorunlu göç yoluyla azınlıklardan kurtulma girişimlerine de örnek oldu.¹⁷ Lozan Barış Antlaşması'na bağlı olarak Türk ve Rum ahalinin mübadelesinde; 1 Mayıs 1923 tarihi sonrasında Türkiye'ye yerleşmiş Rum Ortodoks Türk tebaasıyla, Yunanistan'a yerleşmiş Müslüman Yunan tebaasının zorunlu mübadelesi kabul edilerek, bunların terk ettikleri ülkenin tabiiyetini kaybederek gittikleri ülkenin arazisine vardıkları anda o ülkenin tabiiyetine geçecekleri kararlaştırıldı. İstanbul'da bulunan Rum ahali ve Batı Trakya'da bulunan Müslüman ahali mübadeleden istisna tutuldular.¹⁸ Mübadiller Türk ve Yunan hükümetlerinin izni olmadan geri dönmeyeceklerdi.¹⁹ Bu gelişmelerin ardından Türkiye'ye gelecek olan göçmenlerin bütün sorunlarıyla ilgilenmek üzere, 13 Ekim 1923'te "Mübadele İmar ve İskân Vekâleti" kuruldu. Türkiye'ye gelen göçmenlerle ilgili bütün planlamalar "Mübadele İmar ve İskân Kanunu" dâhilinde yapılacaktı.²⁰

Türkiye ile Yunanistan arasındaki mübadele mucibince Türkiye'ye gelecek ahali için sekiz iskân yeri belirlendi. Drama ve ekseri Kavala ahalisinden tütüncü olmak üzere 30.000 kişi Samsun havalisine, Siroz'dan gelecek çiftçi, tütüncü, bağcı ve zeytinci 40.000 kişinin Adana ve havalisine, Manastır vilayetinin Yunanistan'a geçen bazı kazalarından gelecek 22.500 kişinin Malatya ve havalisine, Selanik kazalarından 43.000 kişinin Amasya, Tokat, Sivas ve havalisine, Selanik ile Drama ve Kavalalılardan 64.000 kişinin Manisa, İzmir, Muğla, Denizli ve havalisine, yine Selanik'in altı kazasından gelecek olan 90.000 kişinin Çatalca, Tekirdağ,

¹³ BCA. "Nüfus İşleri Genel Müdürlüğü'nün 10 Yıllık Çalışma Raporu," 30.10.124.885.4.63.

¹⁴ Yücel Bozdağlı, "Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi ve Sonuçları," *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, no: 180, (2024): 10.

¹⁵ Aslı Arslan, "Mübadele Sonrası İskân Faaliyetlerine İlişkin Birkaç Rapor: Antalya Örneği," *History Studies* 14, no: 3, (2022): 516.

¹⁶ Ramazan Baş, *Türkiye'nin Nüfus Politikası(1923-1980)*, (Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2023) 36.

¹⁷ Aytül Tamer, Alanur Çavlin Bozbeyoğlu, "1927 Nüfus Sayımının Türkiye'de Ulus Devlet İnşasındaki Yeri: Basında Yansımalar," *Nüfusbilim Dergisi*, 26, no: 1, (2004): 76.

¹⁸ Mübadele anlaşmasındaki tabiiyetle ilgili maddelerinin uygulanmasında ortaya çıkacak zorluk ve anlaşmazlıkları halledebilmek için Türk ve Yunan hükümetleri arasında 10 Haziran 1930'da imzalanan anlaşmaya göre: 23 Temmuz 1930 tarihinde İstanbul'da bulunmayan ve İstanbul'u TC pasaportuyla terk etmemiş bulunan Türk tabiiyetindeki gayri mübadil Rum Ortodokslarla, Batı Trakya'yı Yunan pasaportuyla terk etmemiş Yunan tabiiyetindeki Müslümanlar bu anlaşma ile avdet hakkından mahrum edilmiş olduğundan bunların arazisinde buldukları devlet tabiiyetine geçecekleri kabul edilmiştir. Bunların tabiiyet değiştirmeleri her ülkenin kendi kanunları müsaade ettiği taktirde Batı Trakya ve İstanbul'da kalan küçük çocukları ve eşleri için de geçerli olacağı hükmü konulmuştur. BCA. "Nüfus İşleri Genel Müdürlüğü'nün 10 Yıllık Çalışma Raporu," 30.10.124.885.4.65.

¹⁹ Kemal Arı, *Büyük Mübadele, Türkiye'ye Zorunlu Göç (1923-1925)*. (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2000) 19.

²⁰ Bozdağlı, "Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi ve Sonuçları" 26.

Karaman, Niğde ve havalisine, Yanya ve Prevezelilerden 55.000 mübadilin Antalya, Silifke ve havalisine, Midilli, Girit ve sair adalardan geleceklerden 50.000 kişinin Ayvalık, Edremit, Mersin ve havalisine yerleştirilmeleri düşünüldü fakat bu planda sonradan değişiklik yapıldı.²¹

Hükümet tarafından 99.709 hanede 379.713 mübadil Kavala, Selanik, Valos, Preveze, Parga Limanlarıyla Girit, Midilli ve diğer adalara vapurlar gönderilmek suretiyle aldırıldı ve bu mübadiller İzmir, Antalya, Mersin, Samsun, İzmit, Mudanya, Bandırma, Tekirdağ ve İstanbul iskelelerinden yerleştirilecekleri bölgelere gönderildiler. Bir kısmı ise trenle Trakya ve İstanbul'a sevk edildi. Şehirlere, kasabalara ve köylere dağıtılan mübadiller sevk esnasında misafirhanelerde konaklatılırken, gidecekleri yerlerde açlık ve sefaletle maruz kalmamaları için ayrıca tedbirler alındı. İlk zamanlarda sadece bunların iskan edilmesi ve üretici hale gelmesi için mevcut metruk mallar istihkak miktar ve derecesine bakılmayarak dağıtıldı. Mübadillere 7.618.000 kg zahire, 22.994 çift öküz, 27.501 pulluk, 41.267 çiftçi alet edevatı, 12 traktör, 25 çayır ve orak makinesi verildi. Ayrıca 1.682.704 lira sarf edilerek 19.279 ev tamir edildi ve 4.567 ev yeniden inşa edilerek 66 yeni köy meydana getirildi.²² Ayrıca bu 99.709 aileye 66.872 ev, 9.994 arsa, 11.609 dükkân, fabrika ve müsakkaf bina, 100.554 dönüm bağ, 80.100 dönüm bahçe ve 4.482.845 dönüm tarla olmak üzere 4.663.499 dönüm toprak tevzi edildi.²³ On yıl içerisinde muhacir ve mübadillere toplam 107.564 ev, 16.315 adet arsa, 13.201 dükkân ve 6.230.971 dönüm toprak verildi.²⁴ Bu topraklar kayda göre verildi ve miktarları "10,000,000" dönümün üzerindeydi.²⁵ Türkiye'ye gelen mübadillerin çoğunluğu Marmara Bölgesi'ne (% 58), Ege Bölgesi'ne (% 13), Karadeniz Bölgesi'ne (% 11) ve İç Anadolu Bölgesi'ne (% 10) yerleştirildi. En az mübadil Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ne yerleştirildi.²⁶

Mübadeleden istisna tutulan İstanbul'a, mübadeleye dâhil bulunan yerlerden hem Birinci Dünya Savaşı hem de Milli Mücadele yıllarında gelip yerleşenler olurken, bunlar Türkiye'yi terk etmeye taraftar olmadıklarından kimin mübadeleden hariç kalacağı ve kimin gönderileceği meselesi ciddi bir sorun haline geldi.²⁷ 28 Ekim 1925'te çıkartılan bir kanunla Türkiye'ye gelen ve sonradan gelecek olan mübadil ve mültecilerin kendilerine gösterilen iskân bölgelerinde beş yıl boyunca ikamet etmeleri mecbur tutuldu. Yer değiştirebilmeleri sadece Dâhiliye Vekâletinin izniyle mümkün olabilecekti.²⁸ Hariciye Vekâleti tarafından "etabli" olarak kabul edilecek Rumların kimlik belgelerine Rum yerine Türk ve mezheplerine de Grek-Ortodoks yazılması teklif edilmişse de Grek kelimesinin hem yabancı bir kelime olması hem de milliyet ifade etmesi nedeniyle bu teklif kabul görmedi. Bunun yerine tabiiyeti Türk ve mezhebi Ortodoks olarak kaydedilmeleri kararlaştırıldı.²⁹

²¹ BCA. "Nüfus İşleri Genel Müdürlüğü'nün 10 Yıllık Çalışma Raporu," 30.10.124.885.4.78.

²² BCA. "Nüfus İşleri Genel Müdürlüğü'nün 10 Yıllık Çalışma Raporu," 30.10.124.885.4.147.

²³ BCA. "Nüfus İşleri Genel Müdürlüğü'nün 10 Yıllık Çalışma Raporu," 30.10.124.885.4.149.

²⁴ BCA. "Nüfus İşleri Genel Müdürlüğü'nün 10 Yıllık Çalışma Raporu," 30.10.124.885.4.165.

²⁵ BCA. "Nüfus İşleri Genel Müdürlüğü'nün 10 Yıllık Çalışma Raporu," 30.10.124.885.4.47.

²⁶ Nilüfer Erdem, "Nüfus Mübadelesi ve Batı Trakya Türkleri", *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Türk-Yunan İlişkileri Özel Sayısı, no: 5, (2021): 141.

²⁷ BCA. "Nüfus İşleri Genel Müdürlüğü'nün 10 Yıllık Çalışma Raporu," 30.10.124.885.4.150.

²⁸ Pınar Şenışık, "1923 Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi: Erken Cumhuriyet Döneminde Modern Devlet Pratikleri ve Dönüşen Kimlikler," *Osmanlı Hâkimiyet Sahası Çalışmaları Dergisi* 6, no: 10, (2016): 105.

²⁹ BCA. "Rumlara Verilecek Nüfus Hüviyet Kâğıtlarında Vatandaşlıklarına Türk ve Mezheplerine Grek-Ortodoks Kaydının Konulmasının Uygun Görüldüğü," 30.10.124.885.2, 10.09.1930.

Mübadele meselesi devam ederken, Bulgaristan, Romanya, Yugoslavya, Rusya ve İran'dan gelen muhacirler meselesi de halledilmesi gereken sorunlar arasındaydı. Balkan Savaşları'nın ardından başlayan göçler, mütareke döneminde ve Milli Mücadele yıllarında da devam ederken, İran, Kafkasya, Suriye ve Irak'tan da iltica edenler oldu.³⁰ Milli Mücadele'den sonra on yıl içerisinde iskân gören muhacirlere 40.692 ev ve 6.321 parça arsa, 1.567.472 dönüm tarla, bağ ve bahçe verildi. Bu arazilerin 58.816 dönümü bağ, 8.359 dönümü de bahçeydi. Bunlardan başka muhacirlere 3.592 adet de dükkân, fırın, kahvehane ve değirmen verildi. Adi iskân suretiyle muhacirlere verilen emlak ve arazi 14 Ocak 1926 tarihli 716 numaralı borçlanma kanunu hükümlerine göre yirmi yıl vadeyle borçlandırılmak suretiyle verildi. Sonradan çıkartılan 1771 sayılı Tasfiye Kanunu muhacirleri de içine alacak şekilde genişletildi ve bunlara da adi iskân derecesinde verilmiş olan malların borçları affedilerek meccanen dağıtıldı.³¹

Milli Mücadele sonrasında on yıl içerisinde mübadele kapsamında 112.104 Rum gönderildi. Buna karşılık 99.709 evde 379.613 mübadil Türkiye'ye getirildi ve Balkanlardan, diğer ülkelerden 58.027 aile 248.392 Türk veya Türk kültürüne mensup muhacirler ülkenin muhtelif yerlerine dağıtılarak müstahsil hale getirildi.³² On yıl içerisinde mübadil ve muhacir namı altında toplam 157.736 ailede 628.005 kişi iskân edildi.³³ Diğer taraftan Rus istilası sonrasında orta ve Batı Anadolu'ya gelen doğudaki halk kitleleri, geldikleri bölgelerin kurtarılmasından sonra ekseriyetle geriye döndüler. Bunların büyük bir kısmını hükümet yol paralarını vermek suretiyle yurtlarına sevk etti. Memleketlerine dönmeyenler "Şark Mültecisi" adı altında iskân gördü ve bunlar da 9.145 ailede 35.017 nüfustan ibaretti. Bunlara da meccanen hane verildi ve yirmi yılda ödenmek üzere dükkân ve tarla tevzi olundu.³⁴

2. Doğum Yerleri ve Tabiiyetler İtibariyle Türkiye Nüfusu

1927 Nüfus Sayımında sayım memurları bulabildiği herkesi saydı. Sayım neticesinde istatistiklere yansıyan vatandaşların bir kısmı hâlihazırda Türkiye'de yaşayan yabancı uyruklu kişilerken bir kısmı ise sayım günü Türkiye'ye iş ya da turistik gezi için gelmiş kişilerdi. Sayım günü limanlarda bulunan ve yurt dışından gelen gemilerdeki herkes "ülkelerine ne zaman dönecekleri gözetilmeksizin" sayıldı. Sayımdan sonraki günlerde ülkelerine geri dönmüş olan yabancılar, Türkiye'de yabancı tabiiyetindeki kişiler listesine dâhil edildi.³⁵

Ülkeler	Erkek	Kadın	Toplam
Rusya	93.095	88.769	181.864
Bulgaristan	50.841	50.322	101.169
Yunanistan	38.947	36.488	75.435
Sırbistan	12.992	10.758	23.750
Romanya	9.550	9.781	19.331

³⁰ "Batum'dan Anadolu'ya göçlerin temel nedeni savaş şartları ve bu bölgenin Türkiye sınırları dışında kalmış olmasıydı. Buradaki Türk ve Müslüman ahaliye Rus idaresi tarafından uygulanan baskılar nedeniyle 1930'lu yıllara gelindiğinde bile Türk-Müslüman nüfusun Batum'dan Türkiye'ye göçü devam etmekteydi." Zehra Arslan, "Batum Göçmenleri (1914-1930)," *BİLİG*, no: 71, (2014): 59.

³¹ BCA. "Nüfus İşleri Genel Müdürlüğü'nün 10 Yıllık Çalışma Raporu," 30.10.124.885.4.154.

³² BCA. "Nüfus İşleri Genel Müdürlüğü'nün 10 Yıllık Çalışma Raporu," 30.10.124.885.4.165.

³³ BCA. "Nüfus İşleri Genel Müdürlüğü'nün 10 Yıllık Çalışma Raporu," 30.10.124.885.4.154.

³⁴ BCA. "Nüfus İşleri Genel Müdürlüğü'nün 10 Yıllık Çalışma Raporu," 30.10.124.885.4.48-49.

³⁵ Nebahat Oran Arslan, İlyas Topçu, "Cumhuriyet Dönemi Kars'ta Nüfus," *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, 12, no: 12, (2012): 102.

İran	7.117	3.079	10.196
Diğer	16.481	11.754	28.235
TOPLAM	229.023	210.951	439.974

Tablo 1: Doğum yerleri itibariyle Türkiye nüfusu³⁶

1927 nüfus sayımı sonuçlarına göre Türkiye nüfusu 13.648.270 kişiydi. Bu rakam içerisinde 6.325.601 erkek, 6.863.913 kadın toplam 13.189.514 kişi Türkiye sınırları içerisinde doğmuştu. Tablo 1’de 1927 nüfus sayımında Türkiye sınırları dışında doğmuş fakat sayım yapılırken Türkiye’de sayıma dâhil olmuş vatandaşların en yoğun olduğu altı ülke verilmiştir. Başka bir deyişle Türkiye Cumhuriyeti sınırları dışında doğup Türkiye’ye göç edenlerin en yoğun olduğu ülkeler verilmiştir. Yukarıda belirtildiği üzere sayım günü Türkiye’ye seyahat için gelmiş olanlar da bu rakamlara dâhildir fakat çok az bir kısmını teşkil ettikleri söylenebilir. Özellikle yurtdışı doğumlu olanların çoğunluğunun Osmanlı hinterlandından gelmiş olduğu dikkatlerden kaçmamaktadır. Kafkaslarda ve Balkanlarda savaşların ardından yaşanan toprak kayıpları Müslüman Türk nüfusunu Anadolu’ya göçe zorlarken, bu coğrafyanın dışında göç alınan ülkeler de oldukça fazladır. Örneğin İtalya doğumlu 2.629, Almanya doğumlu 2.006, Arnavutluk doğumlu 2.245, Macaristan 1.903, Avusturya 1.261, Fransa 1.689, İngiltere 918, Belçika 225, diğer Avrupa devletleri doğumlu olanlar ise 2.881 kişidir. Afrika ve Asya ülkeleri doğumlu 3.403 kişi bulunurken, ABD doğumlu 521, Suriye 1.598, Irak 185, Afganistan doğumlu ise 373 kişi kayıtlara geçmiştir.³⁷

Vilayetler	Vilayet Nüfusu	Türkiye doğumlular	Yabancı ülkede doğanlar	Oranı %	En fazla göç alınan ülke ve insan sayısı	
Kars	204.846	94.000	110.846	54.11	Rusya	110.514
İstanbul	794.444	731.873	62.571	7.88	Yunanistan	16.283
Edirne	150.840	115.645	35.195	23.33	Bulgaristan	16.819
Bursa	401.595	387.193	34.402	8.57	Bulgaristan	13.808
Erzurum	270.426	249.564	20.862	7.72	Rusya	20.317
Balıkesir	421.066	402.993	18.073	4.30	Bulgaristan	9.598
Kırklareli	108.989	90.936	18.053	16.56	Yunanistan	5.723
Kocaeli	286.600	272.326	14.274	4.98	Rusya	5.059
Tekirdağ	131.446	117.864	13.582	10.33	Bulgaristan	7.594
Eskişehir	154.332	141.625	12.707	8.24	Romanya	4.749
Çanakkale	181.735	174.465	7.270	4.01	Bulgaristan	4.920
Van	75.329	69.870	5.459	7.25	Rusya	2.734
Bilecik	113.660	108.204	5.456	4.81	Bulgaristan	4.120

Tablo 2: Yabancı ülkelerde doğan nüfus oranının en yüksek olduğu vilayetler³⁸

Tablo 2’ye bakıldığında şüphesiz ilk dikkat çeken vilayet Kars’tır. 1927’deki mevcut nüfusunun yarısından fazlası %54.11’i Türkiye sınırlarının dışında doğmuş ve sonradan Kars’a göç etmiştir. Ayrıca Türkiye sınırlarının dışında doğmuş olanların da neredeyse %99.7’si Rusya doğumludur. Bu rakamlar, 1878-1920 yılları arası bölgede yaşanan askeri ve siyasi gelişmelerle doğrudan alakalıdır. Rus işgali ve Ermeni mezalimi nedeniyle bölgeden ayrılmak zorunda kalan şehir halkının, kurtuluş savaşı sonrası topraklarına geri döndükleri anlamına gelmektedir. 1927 istatistiklerinde Kars’ta konuşulan lisanlar bu iddiayı

³⁶ BİUM, *Umumi Nüfus Tahriri 28 Ekim 1927, Fasikül 3*, 36.

³⁷ BİUM, *28 Ekim 1927 Umumi Nüfus Tahriri*, (İstanbul: Hüsnütabiat Matbaası, 1929) 104.

³⁸ BİUM, *Umumi Nüfus Tahriri 28 Ekim 1927*, 36; Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü (BİUM), *28 Ekim 1927 Umumi Nüfus Tahriri, Fasikül 1, Mufassal Neticeler*, (İstanbul: Hüsnütabiat Matbaası, 1929) 92- 104.

desteklemektedir. İstatistiklere göre 204.846 kişinin yaşadığı Kars'ta 160.192 kişi ana lisan olarak Türkçe konuşmaktadır. Bu rakam yaklaşık olarak % 80'e denk gelmektedir. Türkçe'nin ardından Kars sınırları içerisinde 42.945 kişi Kürtçe konuşurken, 384 kişi Tatarca, 157 kişi Çerkezce, 111 kişi Acemce, 21 kişi Ermenice, 29 kişi İbranice, 3 kişi Arnavutça, 2 kişi Bulgarca ve 1 kişi de Fransızca konuşmaktadır.³⁹

1927 istatistiğine göre Türkiye sınırları dışında doğanların en fazla olduğu şehir Kars olsa da, doğum yerleri çeşitliliği itibariyle en yoğun şehir İstanbul'dur. Şehrin nüfusu 794.444 iken Türkiye sınırları içerisinde doğanların sayısı 731.873'tür. Geriye kalan 62.571 kişi Türkiye sınırları dışında doğmuş fakat 1927 sayımı itibariyle İstanbul'da sayıma dahil olmuşlardır. Bu rakamın içerisinde 16.283 kişiyle en yoğun olarak Yunanistan doğumlular ve 12.889 kişiyle Bulgaristan doğumlular yer almaktadır. Ardından sırasıyla 9.929 kişi Rusya, 4.863 kişi Polonya, 4.222 kişi İran, 3.796 kişi Sırbistan, 1.340 kişi İtalya, 1.131 kişi Fransa, 1.352 kişi ise Arnavutluk doğumludur. Bunların dışında Afganistan, Irak, Suriye, İngiltere, Romanya, ABD, Afrika ve Asya doğumlular da bulunmaktadır.⁴⁰

Diğer taraftan şehrin nüfusuna oranla Türkiye sınırları dışında doğanların en yoğun olduğu bir diğer şehir %23.33'le Edirne'dir. Şehrin nüfusu 150.840 iken 35.195 kişi Türkiye sınırları dışında doğup, sonradan Edirne'ye gelmiştir. Bu rakamın içerisinde de 8.712 kişi Bulgaristan, 7.838 kişi Yunanistan, 1.104 kişi de Sırbistan doğumludur. Bu üç ülkenin dışındaki yerler yok denecek kadar azdır. Kırklareli'nin de mevcut nüfusunun %16.56'sı, 18.053 kişi Türkiye sınırları dışında doğmuştur. Bulgaristan doğumlular 9.617 kişi, Yunanistan doğumlular 5.723 kişi Sırbistan doğumlular ise 2.415 kişi olarak kayıtlara geçmiştir.⁴¹ Bu rakamların ortaya çıkmasında nüfus mübadelesinin en önemli etken olduğunu söyleyebiliriz.⁴²

Tabiiyetler itibariyle Türkiye nüfusuna bakıldığında zaman ülke nüfusunun %96.77'sinin Türk vatandaşı olduğu, geriye kalan % 3.23'ün ise diğer ülkelerin vatandaşlıklarını taşıdıkları görülmektedir. Buradaki % 3.23'ün 26.431'ini Yunanistan, 11.573'ünü İtalya, 8.480'ini de İran vatandaşları oluşturmaktadır. Diğer ülkelerin tabiiyetinde olanlara ait rakamlar Tablo 3'te görüldüğü gibidir.

Ülkeler	Erkek	Kadın	Toplam
Yunanistan	12.729	13.702	26.431
İtalya	5.705	5.868	11.573
İran	5.621	2.859	8.480
Bulgaristan	5.083	2.365	7.448
Rusya	3.454	2.752	6.206
Sırbistan	2.126	1.757	3.427

³⁹ BİUM, 28 Ekim 1927 Umumi Nüfus Tahriri, 241.

⁴⁰ BİUM, Umumi Nüfus Tahriri 28 Ekim 1927, 98.

⁴¹ BİUM, Umumi Nüfus Tahriri 28 Ekim 1927, 99.

⁴² "Türkiye'ye Bulgaristan'dan gelen Türk nüfusunun göç miktarı Bulgaristan nüfus istatistiklerine göre daha net olarak görülebilir. Bulgaristan topraklarında 1880 yılında yapılan istatistiklere göre 650 000 Türk nüfus bulunmakta ve nüfusun % 19.25'ini oluşturmaktadır. 1926 yılı genel nüfus sayımına göre Bulgaristan'ın nüfusu 5 478 741 kişi ve Türk nüfusu ise 577 552 kişi olarak nüfusun % 10.5'ini oluşturmaktadır. Buna göre 1880 ile 1926 yılları arasında Bulgaristan'da Türk nüfusu yaklaşık yarı yarıya azalır, yani nüfusun yarısı ya ölür, ya da Türkiye'ye göç eder." Yüksel Kaştan, "Atatürk Dönemi Türkiye-Bulgaristan İlişkileri," Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 24, no. 72, (2008): 675.

Fransa	1.650	1.777	3.427
İngiltere	1.659	1.754	3.413
Diğer Avrupa Ülkeleri	1.566	1.325	2.891
Almanya	1.398	908	2.306
Macaristan	1.231	599	1.830
Arnavutluk	1.438	214	1.652
Romanya	771	759	1.530
Avusturya	805	630	1.435
Diğerleri	2.487	1.701	4.188
TOPLAM	47.723	38.970	86.693

Tablo 3. Tabiiyetler itibariyle Türkiye nüfusu⁴³

Tabloda belirtilen ülkelerin dışında 437 Afganistan, 316, Mısır, 115 Irak, 778 Suriye, 247 Afrika ülkeleri, 258 Belçika, 613 Lehistan, 563 ABD vatandaşı mevcutken, 861 kişi ise meçhul olarak kayıtlara geçmiştir.⁴⁴ Doğum yerleri ve tabiiyetler itibariyle nüfus karşılaştırıldığı zaman ilk göze çarpan husus Rusya doğumlulardır. Şöyle ki, TÜİK verilerinde ilk sırada bulunan 181.864 Rusya doğumlu vatandaş olmasına rağmen, Rusya vatandaşlığını taşıyanların sayısı 6.206 kişidir. Buradan hareketle Rusya doğumlu 175.658 kişinin Türk vatandaşı olduğu veyahut başka vatandaşlıklar taşıdıkları ortaya çıkmaktadır. Ana lisanlara bakıldığı zaman ise Rusça konuşanlara ait herhangi bir veri olmadığı görülmektedir. TÜİK verilerinde en fazla konuşulan 13 lisan sıralanmış olmasına rağmen, Rusçayı ana lisan olarak konuşanların bunların arasında olmayışının sebebinin, sayılarının çok az olmasıyla alakalı olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca Rusya doğumlu olup Türkiye'ye gelenlerin büyük çoğunluğunun, Kars örneğinde olduğu gibi, Türkçe, Tatarca, Çerkezce ve diğer dilleri ana lisan olarak konuştukları söylenebilir.

Aynı veriler karşılaştırıldığında, Bulgaristan doğumlu 101.169 kişi olmasına rağmen, Bulgaristan tabiiyetinde 7.448 kişi olduğu görülmektedir. Buradan 93.721 kişinin Bulgaristan doğumlu olup Bulgar vatandaşlığını taşımadığı bilgisi ortaya çıkmaktadır. Bunların çok büyük bir çoğunluğu mübadele sonrası Türkiye'ye gelen Türklerdir. Ana lisan olarak Bulgarca konuşanların sayısı ise 20.554'tür. Sayısal olarak üçüncü sırada yer alan Yunanistan doğumlu 75.243 kişi bulunurken, Yunanistan tabiiyetinde 26.431 kişi olduğu görülmektedir. Yunanistan doğumlu olan 48.812 kişi Yunanistan vatandaşlığını taşımamaktadır. Yukarıda bahsedildiği gibi bunların büyük çoğunluğu mübadele kapsamında Türkiye'ye gelen mübadillerdir. Diğer taraftan ana lisan olarak Rumca konuşan 119.822 kişi kayıtlarda bulunmaktadır. Yunanistan doğumlu 75.423 kişi varken ana lisan olarak Rumca konuşanların sayısının bu kadar fazla olması ise mübadele dışında tutulan İstanbul'daki Rumlarla alakalıdır.

1925 ve 1926 yıllarında Arnavutluk, Bulgaristan, Suriye ve Lübnan'la ikili anlaşmalar imzalanmak suretiyle bu ülkelerden geleceklerin tabiiyetleriyle ilgili meseleler açıklığa kavuşturuldu. 16 Haziran 1925'te Arnavutluk hükümetiyle imzalanan anlaşmaya göre; 18 yaş reşitlik yaşı olarak kabul edildi ve bu yaşın altında olan çocuklar dul annelerine veyahut anneleriyle birlikte babalarının kabul edeceği şartlara ve kocalı kadınlar da kocalarına tabii tutuldular. Anlaşmanın imzalandığı tarih itibariyle Arnavutluk'ta bulunanlar Arnavut, Türkiye'de bulunanlar Türk olarak kabul edildi. Ancak Arnavutluk ahalisinden olup, anlaşmanın yürürlüğe girdiği tarihte Türkiye'de bulunanlardan Arnavutluk tabiiyetinde kalmak isteyenlere bir yıl süre tanındı. Bu süre içerisinde menkul ve gayrimenkul bütün

⁴³ BİUM, *Umumi Nüfus Tahriri* 28 Ekim 1927, 35.

⁴⁴ BİUM, *28 Ekim 1927 Umumi Nüfus Tahriri*, 90.

mallarını tasfiye ederek, resmi ve hususi borçlarını ödeyerek bir daha geri dönmek üzere Türkiye'den çıkmaya mecbur tutuldular. Aynı şartlar Arnavutluk'ta bulunup Türk tabiiyetinde kalmak isteyenler içinde geçerliydi. Anlaşmaya göre, yukarıda belirtilen tarihten önce Arnavutluk'tan çıkıp Türkiye'ye veya başka yabancı bir ülkeye yerleşmiş bulunan kişiler Türk tabiiyetini muhafaza etmiş olarak kabul edileceklerdi. Türkiye'de bulunup Arnavutluk lehine tabiiyet talep etmemiş olan vatandaşlar hemen nüfus kütüklerine kaydedildiler.⁴⁵

Tabiiyetlerle ilgili ikinci anlaşma 18 Ekim 1925'te Bulgaristan Hükümetiyle imzalanarak iki ülke arasındaki tabiiyetler meselesi karara bağlandı. Anlaşmaya göre; 1912 yılı itibariyle Osmanlı sınırları içerisinde doğmuş olup protokolün imzalandığı tarihe kadar Bulgaristan'a göç ederek Bulgar tabiiyetine geçmiş olan bütün Bulgarlar Bulgar tebaası olarak, 1912 itibariyle Bulgaristan sınırları içerisinde doğup protokolün imzalanmasına kadar Türkiye'ye göç etmiş olan bütün Müslümanlar Türk tebaası olarak kabul edildi. Evli kadınlar kocalarına, 18 yaş altında olan çocuklar da anne ve babalarının tabi tutuldular.⁴⁶ 30 Mayıs 1926'da Suriye ve Lübnan hükümetleriyle imzalanan anlaşmayla da, Osmanlı Devleti'nden ayrıлып Fransa idaresine geçen bölge ahalisinden 18 yaşını bitirmiş ve bu anlaşmanın imzalandığı tarihte Türkiye'ye yerleşmiş olanlar, anlaşmanın yürürlüğe girdiği tarihten itibaren altı ay içerisinde tabiiyet değiştirme hakkına sahiptiler. Bu süre içerisinde tabiiyet değiştirme talebinde bulunanlar 12 ay içerisinde ikametgâhlarını Türkiye haricine nakle mecbur tutuldular. Kocalı kadınlar kocalarına, 18 yaşını doldurmamış olan çocuklar ise anne ve babalarına tabi olacaklardı.⁴⁷

Diğer taraftan 1926 yılından 1933 yılına kadar 58.817 kişiyle ilgili tabiiyet işleri tetkik edilerek, bunlar arasından 56.548 kişi Bakanlar Kurulu kararıyla Türk tabiiyetine geçti. Türk tabiiyetine uygun görülmeyen 1.097 kişi vatandaşlıktan ıskat edilirken, 62 kişiye de Bakanlar Kurulu kararıyla vatandaşlıktan çıkmak için izin verildi.⁴⁸

3. Ana Lisanlar İtibariyle Nüfus

1927 nüfus sayımında vatandaşlara anadilleriyle ilgili de soru yöneltilmişti. Bu sayede Türkiye'de hangi dillerin konuşulduğu, ülke nüfusunun ne kadarlık bir kesiminin hangi dili konuştuğu, hangi dillerin nerelerde daha yoğun olarak konuşulduğunun tespit edilmesi amaçlanmıştı. Türkiye'de konuşulan anadillerin ve oranlarının bilinmesi Türkiye'deki etnik yapıya dair kısmen de olsa bir tahminde bulunma imkânı verecekti. Kırsal kesimlerde insanlar genel itibariyle kendi anadilleriyle konuşuyor olsalar dahi, iş veya farklı nedenlerle Türkçe'nin çok yoğun konuşulduğu büyük şehirlere göç eden ve anadili Türkçe olmayan vatandaşların da gittikleri bölgede zamanla Türkçe konuşmaya başladıklarını hatırlatmak gerekmektedir.⁴⁹

1927 istatistiklerine göre Türkiye'de 5.655.603 erkek, 6.122.207 kadın olmak üzere toplamda 11.777.810 kişi ana dil olarak Türkçe konuştuğunu ifade etmektedir. Bu rakam genel nüfus içerisinde %86,42'lik bir orana denk gelmektedir. Geriye kalan 1.870.460 kişi %13,58'lik kısım ise Türkçe dışındaki diğer dilleri ana lisan olarak konuşmaktadır. Türkiye nüfusu içerisinde % 8,69 oranla 1.184.446 kişi Kürtçeyi ana lisan olarak konuşmaktadır. Kürtçenin ardından %

⁴⁵ BCA. "Nüfus İşleri Genel Müdürlüğü'nün 10 Yıllık Çalışma Raporu," 30.10.124.885.4.65-66.

⁴⁶ BCA. "Nüfus İşleri Genel Müdürlüğü'nün 10 Yıllık Çalışma Raporu," 30.10.124.885.4.66.

⁴⁷ BCA. "Nüfus İşleri Genel Müdürlüğü'nün 10 Yıllık Çalışma Raporu," 30.10.124.885.4.68.

⁴⁸ BCA. "Nüfus İşleri Genel Müdürlüğü'nün 10 Yıllık Çalışma Raporu," 30.10.124.885.4.173.

⁴⁹ Köse, "1927 Nüfus Sayımı ve Sonuçlarının Değerlendirilmesi" 161.

0.98 oranla 134.273 kişi Arapça, % 0.88 oranla 119.822 kişi Rumca, % 0.70'le 95.901 kişi Çerkezce, % 0.51'le 68.900 kişi İbranice, % 0.48'le 64.745 kişi de Ermeniceyi ana lisan olarak konuşmaktadır. Burada oranları verilen altı dil, Türkiye sınırları içerisinde Türkçe dışında konuşulan %13.58'lik diğer ana lisanların %12.24'ünü teşkil etmektedir. Rakamsal olarak da Türkçe dışında diğer dilleri ana lisan olarak belirten 1.851.678 kişinin 1.668.087'si yukarıda belirtilen altı dili konuşmaktadır. Başka bir ifadeyle bu altı dil (Kürtçe, Arapça, Rumca, Çerkezce, İbranice ve Ermenice) Türkçe dışındaki diğer ana lisanların % 90.06'sıdır. Geriye kalan % 9,4 lük kısmın % 3,98'ini (73.122 kişi) Arnavutça, Bulgarca, Tatarca, Fransızca, İtalyanca, İngilizce ve Acemce konuşanlar oluşturmaktadır. %5.96'lık kısım ise (110.469 kişi) diğer lisanlar olarak geçmektedir.⁵⁰ Anadilini Türkçe olarak ifade edenlerin genel nüfusa oranla en fazla olduğu vilayetler: % 99.95'le Rize, % 99.91'le Çankırı, % 99.85'le İçel, % 99.83'le Trabzon, % 99.73'le Burdur ve Denizli, % 99.66'yla Zonguldak, % 99.65'le Giresun, % 99.60'la Isparta, % 99.55'le Kütahya, % 99.32'yle Şebinkarahisar, % 99.14'le Muğla ve % 99.04'le Afyonkarahisar'dır.⁵¹

Lisanlar	Erkek	Kadın	Toplam	Oran ⁵²
Kürtçe	580.690	603.756	1.184.446	63.96
Arapça	66.036	68.237	134.273	7.25
Rumca	52.987	66.835	119.822	6.47
Çerkezce	45.772	50.129	95.901	5.17
İbranice	32.215	36.685	68.900	3.72
Ermenice	28.460	36.285	64.745	3.49
Arnavutça	12.470	9.304	21.774	1.17
Bulgarca	11.214	9.340	20.554	1.16
Tatarca	5.214	6.251	11.465	0.62
Fransızca	3.721	4.735	8.456	0.45
İtalyanca	3.780	3.468	7.248	0.39
İngilizce	937	1.001	1.938	0.10
Acemce	1.114	573	1.687	0.09
Diğer	54.411	56.058	110.469	5.96
TOPLAM	899.021	952.657	1.851.678	100

Tablo 4. Ana lisanlar itibariyle Türkiye nüfusu⁵³

Türkiye nüfusu içerisinde %8.69 oranla 1.184.446 kişinin Kürtçeyi ana lisan olarak konuştuğunu belirtmiştik. Tablo 5'te Kürtçenin ana lisan olarak en yoğun konuşulduğu vilayetler sırasıyla verilmiştir. Tabloda da görüleceği üzere vilayet nüfusuna oranla ana lisan olarak Kürtçenin en yoğun konuşulduğu yer Hakkâri'dir. Şehrin toplam nüfusu 19.117 iken 17.005 kişi ana lisan olarak Kürtçe, 1.044 kişi Türkçe, 74 kişi de İbranice konuşmaktadır. İkinci sırada yer alan Van'ın toplam nüfusu 75.329, ana lisanı Kürtçe olan 57.723, Türkçe olan 17.399 ve İbranice olan 123 kişi bulunmaktadır. Bitlis'in nüfusu 90.631, ana lisanı Kürtçe olan 67.678, Türkçe olan 8.269 ve Çerkezce olan 824 kişi bulunmaktadır.⁵⁴

⁵⁰ BİUM, *Umumi Nüfus Tahriri 28 Ekim 1927*, 31.

⁵¹ BİUM, *Umumi Nüfus Tahriri 28 Ekim 1927*, 62; Köse, "1927 Nüfus Sayımı ve Sonuçlarının Değerlendirilmesi" 163.

⁵² Türkçe dışındaki diller içerisinde konuşulma oranı.

⁵³ BİUM, *Umumi Nüfus Tahriri 28 Ekim 1927*, 31.

⁵⁴ BİUM, *Umumi Nüfus Tahriri 28 Ekim 1927*, 31-32.

Vilayetler	Kürtçe Konuşan Nüfus	Vilayet Nüfusuna Oranı %	Vilayetler	Kürtçe Konuşan Nüfus	Vilayet Nüfusuna Oranı %
Hakkâri	17.005	88.94	Sivas	42.271	12.82
Van	57.723	76.63	Gaziantep	16.348	7.58
Bitlis	67.678	74.67	Cebelibereket	7.211	6.70
Siirt	75.692	74.16	Kırşehir	8.160	6.43
Diyarbakır	132.209	68.78	Aksaray	8.141	6.41
Mardin	109.841	60.86	Ankara	21.430	5.30
Beyazıt	60.926	58.26	Çorum	12.311	4.96
Elazığ	112.493	52.88	Konya	21.396	4.24
Urfa	182.788	42.06	Amasya	3.256	2.83
Malatya	28.323	41.81	Adana	5.744	2.52
Erzincan	54.877	41.47	Yozgat	5.020	2.40
Kars	42.945	20.96	Tokat	6.080	2.31
Maraş	26.857	14.37	Kayseri	4.780	1.90
Erzurum	36.422	13.47	Gümüşhane	1.943	1.59

Tablo 5: Ana lisan olarak Kürtçenin en yoğun olduğu vilayetler ve nüfusa oranı⁵⁵

Tabloda belirtilen yirmi sekiz vilayette 1.170.140 kişi ana lisan olarak Kürtçe konuşmaktadır. Bu rakam Türkiye'nin tamamında Kürtçe konuşanların %98.79'una tekabül etmektedir. Hakkâri, Van, Bitlis, Siirt, Diyarbakır, Mardin, Beyazıt, Elazığ, Urfa, Malatya ve Erzincan'da 899.555 kişi ana lisan olarak Kürtçe konuşurken bu rakam toplamda Kürtçe konuşanların %75.92'sidir.⁵⁶

Türkçe ve Kürtçenin ardından en fazla konuşulan ana lisan 134.723 kişiyle Arapçadır. Tablo 6'da Türkiye sınırları içerisinde Arapçanın en yoğun olarak konuşulduğu dokuz vilayet verilmiştir. Bu dokuz vilayette toplam 132.211 kişi Arapça konuşurken, bu rakam ülkenin tamamında konuşulan Arapçanın % 97.46'sıdır. Ülkenin tamamında konuşulan Arapçanın % 39.27'sinin de Mardin'de olduğu göze çarpmaktadır. Bir başka göze çarpan husus ise, Arapça konuşan nüfusun Güneydoğu Anadolu Bölgesi ve Doğu Akdeniz Bölgesinde yoğunlaşmış olmasıdır.

Vilayetler	Arapça Konuşan Nüfus	Vilayet Nüfusuna Oranı %	Vilayetler	Arapça Konuşan Nüfus	Vilayet Nüfusuna Oranı %
Mardin	51.734	28.19	Gaziantep	3.544	1.64
Urfa	25.593	12.57	Cebelibereket	1.247	1.15
Siirt	20.178	19.70	Diyarbakır	2.206	1.13
Mersin	12.661	10.63	İstanbul	3.092	0.39
Adana	11.956	5.25			

Tablo 6: Ana lisan olarak Arapçanın en yoğun olduğu vilayetler ve nüfusa oranı⁵⁷

Tablo 7'de de Türkiye genelinde Rumcanın en yoğun olarak konuşulduğu yedi vilayet verilmiştir. Ülke genelinde 119.822 kişi ana lisan olarak Rumca konuşuyorken, bu mevcudun %94.28'lik kısmı, 112.975 kişi, tablodaki yedi vilayettedir. Bunların %76.70'i de İstanbul'da bulunmaktadır. Yine göze çarpan bir başka husus ise ülke genelinde konuşulan lisanlarda genel olarak kadın ve erkek sayıları birbirine yakınken, Rumcada durum farklıdır. Örneğin Arapça konuşan erkek sayısı 66.036, kadın sayısı 68.237 ve fark 2.201'dir. Rumca konuşan

⁵⁵ BİUM, *Umumi Nüfus Tahriri 28 Ekim 1927*, 32.

⁵⁶ BİUM, *Umumi Nüfus Tahriri 28 Ekim 1927*, 32.

⁵⁷ BİUM, *Umumi Nüfus Tahriri 28 Ekim 1927*, 32.

erkek sayısı 52.987, kadın sayısı 66.835 ve ikisi arasındaki fark 13.848'dir. Bu durum da geldikleri bölgede Rum kadınlarla evlilik yapmış olan Türk erkeklerle alakalı olarak değerlendirilebilir.⁵⁸

Vilayetler	Rumca Konuşan Nüfus	Vilayet Nüfusuna Oranı %	Vilayetler	Rumca Konuşan Nüfus	Vilayet Nüfusuna Oranı %
İstanbul	91.902	11.57	Bursa	1.445	0.36
Çanakkale	7.938	4.37	Antalya	1.324	0.65
İzmir	7.351	1.43	Aydın	1.322	0.62
Balıkesir	1.513	0.36			

Tablo 7. Ana lisan olarak Rumcanın en yoğun olduğu vilayetler ve nüfusa oranı⁵⁹

Tablo 8'de Türkiye'de Çerkezcenin en yoğun olarak konuşulduğu 16 vilâyet verilmiştir. Bu 16 vilayette Çerkezce konuşan 84,069 kişi Türkiye geneli Çerkezce konuşanların % 87.66'lık kısmını oluşturmaktadır. Kayseri, Bolu, Kocaeli, Tokat, Balıkesir, Samsun ve Çorum vilâyetlerindeki Çerkezce konuşanlar (59,136 kişi) ülke geneli Çerkezce konuşanların % 61.66 kısmını teşkil etmektedir.⁶⁰

Vilayetler	Çerkezce Konuşan Nüfus	Vilayet Nüfusuna Oranı %	Vilayetler	Çerkezce Konuşan Nüfus	Vilayet Nüfusuna Oranı %
Kayseri	13.616	5.42	Bursa	4.311	1.08
Bolu	12.082	5.54	Çanakkale	3.680	2.02
Kocaeli	8.959	3.13	Yozgat	3.652	1.27
Tokat	7.131	2.71	Maraş	3.010	1.61
Balıkesir	6.435	1.53	Bilecik	2.293	2.02
Çorum	5.297	2.14	Sinop	1.952	1.15
Samsun	5.616	2.05	Amasya	1.535	1.34
Sivas	4.381	1.33	Bitlis	1.119	2.29

Tablo 8: Ana lisan olarak Çerkezcenin en yoğun olduğu vilayetler ve nüfusa oranı⁶¹

Türkiye genelinde 1927 yılı istatistiklerine göre 32.215 kadın, 36.685 erkek olmak üzere toplam 68.900 kişi ana lisan olarak İbranice konuşmaktadır.⁶² Tablo 9'da Türkiye sınırları içerisinde İbranicenin en yoğun konuşulduğu 10 vilayet ve nüfusa oranları verilmiştir. Tabloda da görüleceği üzere özellikle altı vilayette İbranice yoğun olarak konuşulmaktadır. Bu altı vilayette İbranice konuşanların toplamı ülke genelinde % 95.92'lik kısmı oluşturmaktadır. Sadece İstanbul ve İzmir'de İbranice konuşanlar tüm Türkiye'de İbranice konuşanların % 81.27'sine denk gelmektedir. İstanbul'da İbranice konuşan 39.199 kişi olmasına rağmen, 21.909 erkek, 25.126 kadın toplam 47.035 Musevi bulunmaktadır.⁶³ İstanbul içerisinde Musevilerin en yoğun olduğu ilçe ise 14.873 erkek ve 17.406 kadın olmak üzere toplamda 32.277 Musevi'yle Beyoğlu'dur.⁶⁴

⁵⁸ BİUM, 28 Ekim 1927 Umumi Nüfus Tahriri, 76.

⁵⁹ BİUM, Umumi Nüfus Tahriri 28 Ekim 1927, 33.

⁶⁰ BİUM, Umumi Nüfus Tahriri 28 Ekim 1927, 33.

⁶¹ BİUM, Umumi Nüfus Tahriri 28 Ekim 1927, 33.

⁶² BİUM, 28 Ekim 1927 Umumi Nüfus Tahriri, 76.

⁶³ BİUM, 28 Ekim 1927 Umumi Nüfus Tahriri, 108.

⁶⁴ Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü (BİUM), 28 Teşrinievvel 1927 Umumi Nüfus Tahriri, Fasikül 2, Mufassal Neticeler, (İstanbul: Hüsnütabiat Matbaası, 1929) 109.

Vilayetler	İbranice Konuşan Nüfus	Vilayet Nüfusuna Oranı %	Vilayetler	İbranice Konuşan Nüfus	Vilayet Nüfusuna Oranı %
İstanbul	39.199	4.93	Tekirdağ	1.197	0.91
İzmir	16.800	3.19	Kırklareli	912	0.83
Edirne	5.876	3.89	Ankara	463	0.11
Bursa	1.718	0.42	Manisa	243	0.06
Çanakkale	1.303	0.71	Muğla	186	0.10

Tablo 9: Ana lisan olarak İbranice'nin en yoğun olduğu vilayetler ve nüfusa oranı⁶⁵

1927 istatistiklerine göre Türkiye’de 64.745 kişi ana lisan olarak Ermenice konuşmaktadır. Bunların yaklaşık % 70’i, 45.255 kişi, İstanbul’da yaşarken, dini açıdan kendisini Ermeni olarak tanımlayan 53.129 kişi bulunmaktadır.⁶⁶ Yine İstanbul’da Ermenilerin en yoğun yaşadığı ilçe 9.909 erkek, 13.613 kadın, toplam 23.522 kişiyle Beyoğlu’dur.⁶⁷ Genel olarak değerlendirildiğinde ise, Ermenice konuşan nüfusun Anadolu’nun bazı bölgelerinde seyrekleşmiş fakat süreklilik gösteren bir yerleşim örüntüsü sergilediğini ortaya koymaktadır. Bu durum, hem Osmanlı’dan miras kalan çok kültürlü yapının izlerini hem de erken Cumhuriyet döneminin etnik demografik dönüşümünü yansıtmaktadır.

Vilayetler	Ermenice Konuşan Nüfus	Vilayet Nüfusuna Oranı %	Vilayetler	Ermenice Konuşan Nüfus	Vilayet Nüfusuna Oranı %
İstanbul	45.255	5.69	Kastamonu	1.660	0.49
Sivas	4.122	1.25	Tokat	982	0.37
Malatya	2.625	0.85	Sinop	940	0.55
Elazığ	2.399	1.12	Diyarbakır	955	0.49
Yozgat	1.801	0.85	Amasya	938	0.81

Tablo 10: Ana lisan olarak Ermenice'nin en yoğun olduğu vilayetler ve nüfusa oranı⁶⁸

4. Dinler İtibariyle Nüfus

Osmanlı Devleti döneminde ve Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra Anadolu’da Rum, Ermeni ve Yahudiler her zaman vardı. Azınlık olarak adlandırılan gayrimüslim nüfusun büyük çoğunluğunu bu üç millet teşkil ederken, Türk, Kürt, Arap, Balkan ve Kafkas kökenli halkın hemen hemen tamamı Müslüman’dı.⁶⁹

1927 istatistiklerine göre Türkiye’de 11.777.810 kişi ana dil olarak Türkçe konuşmaktayken, bu rakam toplam nüfus içerisinde % 86.42’lik bir orana tekabül etmektedir. Geriye kalan 1.851.678 kişi %13.58’lik kısım ise Türkçe dışındaki diğer dilleri ana lisan olarak konuşmaktadır. Aynı istatistiklere göre Türkiye nüfusunun %97.36’sı yani 13.269.606 kişi kendisini Müslüman olarak ifade etmiştir. Geriye kalan %2.64’lük kesim, 360.395 kişi ise diğer dinlere mensuptur.⁷⁰ Buradan da % 10,94 oranla 1.510.065 kişinin Türkçe konuşan

⁶⁵ BİUM, *Umumi Nüfus Tahriri 28 Ekim 1927*, 34.

⁶⁶ BİUM, *28 Ekim 1927 Umumi Nüfus Tahriri*, Fasikül 2, 109.

⁶⁷ BİUM, *28 Teşrinievvel 1927 Umumi Nüfus Tahriri*, Fasikül II, Mufassal Neticeler, 108.

⁶⁸ 1.508 kadın, 1.194 erkek toplam 2.702 kişi dinsiz olarak kayıtlara geçmiştir. BİUM, *Umumi Nüfus Tahriri 28 Ekim 1927*, 34.

⁶⁹ Köse, “1927 Nüfus Sayımı ve sonuçlarının Değerlendirilmesi” 164.

⁷⁰ BİUM, *Umumi Nüfus Tahriri 28 Ekim 1927*, 30.

gayrimüslim olduğu ortaya çıkmaktadır. 1927 nüfus sayımında İslam dışındaki dinler “Katolik, Protestan, Ortodoks, Ermeni, Hristiyan, Musevi, sair dinler ve dinsiz” olarak sınıflandırılmıştır.

	Müslüman	Katolik	Protestan	Ortodoks	Ermeni	Hristiyan	Musevi	Sair dinler
Kadın	6.390.360	19.542	3.681	47.546	34.202	11.041	38.103	8.641
Erkek	6.879.246	19.969	2.977	62.359	43.231	13.266	43.769	8.853
Toplam	13.269.606	39.511	6.658	109.905	77.433	24.307	81.872	17.494

Tablo 11: 1927 nüfus sayımına göre dinler itibariyle Türkiye nüfusu ⁷¹

1927 istatistiklerine göre Türkiye’de Türkçe dışında konuşulan ana lisanlar ile dinler karşılaştırıldığında ortaya ilginç sonuçlar çıkmaktadır. 1927 istatistiklerine göre Türkiye’de ana lisan olarak İbranice konuşan 68.900 kişi varken, Musevi sayısı 81.872’dir. Bu rakamlara göre ana lisan olarak İbranice konuşmayan 12.972 Musevi olduğu ortaya çıkmaktadır. Aynı şekilde Ermenice konuşan 64.745 kişi varken, dini inanç olarak kendisini Ermeni tanımlayan 77.433 kişi bulunmaktadır. Buradan da Ermenice konuşmayan 12.698 kişinin olduğu ortaya çıkmaktadır.

Vilayetler	Gayrimüslim sayısı	Vilayet Nüfusuna Oranı %	Vilayetler	Gayrimüslim sayısı	Vilayet Nüfusuna Oranı %
İstanbul	247.318	31.14	Tekirdağ	1.744	1.33
Mardin	17.182	9.52	Kayseri	3.254	1.30
Çanakkale	9.585	5.27	Kırklareli	1.331	1.22
İzmir	24.626	4.68	Elazığ	2.536	1.19
Siirt	3.974	3.88	Ankara	4.541	1.12
Diyarbakır	6.570	3.42	Mersin	1.313	1.10
Yozgat	4.197	2.00	Malatya	3.323	1.08
Sivas	4.375	1.33			

Tablo 12. Dinler itibariyle vilayetler ve nüfusa oranı ⁷²

⁷¹ BİUM, 28 Ekim 1927 Umumi Nüfus Tahriri, 76.

⁷² BİUM, Umumi Nüfus Tahriri 28 Ekim 1927, 30.

Tablo 12’de Türkiye’de gayrimüslim nüfusunun en yoğun olduğu vilayetler ve oranları verilmiştir. Tabloda görüldüğü üzere gayrimüslim nüfusun 247,318’i İstanbul’dadır ve bu rakam Türkiye’deki gayrimüslim nüfusunun % 68.72’sidir. İzmir’de % 6.84 oranla 24,626 gayrimüslim ve Mardin’de % 4.77 oranla 17,182 gayrimüslim bulunmaktadır. Bu oranlara göre Türkiye’deki gayrimüslimlerin % 80.33’ü İstanbul, İzmir ve Mardin’dedir. İstanbul nüfusunun % 68.86’sı Müslümanken, şehirde Türkçe konuşanların oranı % 72.33’tür. % 3.47’lik nüfus yani 27.576 kişi Türkçe konuşan gayrimüslimlerdir.⁷³

Sonuç

Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra ülke nüfusunun nitelik ve niceliğinin belirlenmesi amacıyla 28 Ekim 1927’de nüfus sayımı yapıldı. Bu sayımda ülke nüfusun tespit edilmesinin yanı sıra okur-yazar oranı, meslekler, sakatlıklar, medeni hal, yaş gurupları, ana lisanlar, tabiiyetler, dinler ve doğum yerleriyle ilgili vatandaşlara sorular yöneltildi. Bu sorular içerisinde özellikle ana lisanlar, tabiiyetler, dinler ve doğum yerleriyle ilgili sorular ayrı bir öneme sahipti. Bu soruların cevaplarında ülkedeki gayrimüslimleri, farklı etnik gurupları ve göçlerin izlerini görmek mümkündür.

1927 nüfus istatistiklerini bu açıdan değerlendirdiğimiz çalışmada önemli ve çarpıcı sonuçlar önümüze çıkmaktadır. Örneğin doğum yerleri itibariyle rakamlar incelendiğinde 439.974 kişinin Türkiye sınırlarının dışında doğup 1927 nüfus sayımında Türkiye’de bulunduğunu, bunlar içerisinde sadece Kars’ta 181.864 Rusya doğumluların olduğunu görmekteyiz. Bu rakam şehir nüfusunun % 54’üne denk gelmektedir ki bu oldukça çarpıcı bir orandır. Bu rakamların arkasında 1878 yılından başlayıp 1920 yılına kadar bölgede yaşanan askeri ve siyasi olayların etkisi vardır. Tabiiyetler itibariyle nüfusun yapısına bakıldığında ise Türk-Yunan nüfus mübadelesinin izleri göze çarpmaktadır. Balkan ülkelerinin tabiiyetinde olan nüfusun yoğunluğu bize bunu göstermektedir.

Yine 1927 sayım sonuçlarına göre Türkiye nüfusunun % 86.42’sinin ana lisan olarak Türkçe konuştuğunu görmekteyiz. Türkçe’nin ardından en fazla konuşulan ilk beş ana lisanlar ise sırasıyla Kürtçe, Arapça, Rumca, Çerkezce ve İbranicedir. Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgesinde Kürtçenin, Güneydoğu Anadolu Bölgesi ve Doğu Akdeniz Bölgesinde Arapçanın çok yoğun olarak konuşulduğu görülmektedir. Rumcanın yoğun olarak konuşulduğu şehirler genellikle mübadillerin yerleştirildiği şehirler olmakla birlikte Türkiye’de İbranice konuşanların % 81.27’sinin İstanbul, İzmir ve Edirne’de bulunduğu ve bilhassa İstanbul’da Beyoğlu’nda buldukları görülmektedir. Son olarak dinler itibariyle Türkiye nüfusuna bakıldığında dini çeşitlilik bizi şaşırtmasa da, dikkat çekici olan husus ana lisanlar ve dinler karşılaştırıldığında ortaya çıkan rakamlardır. Özellikle de Ermeni ve Yahudiler bahsinde. Şöyle ki, Türkiye’de ana lisan olarak İbranice konuşan 68.900 kişi varken, Musevi sayısı 81.872’dir. Bu rakamlara göre ana lisan olarak İbranice konuşmayan 12.972 Musevi bulunmaktadır. İstanbul’da İbranice konuşan 39.199 kişi olmasına rağmen, 47.035 Musevi olduğu görülmektedir. Aynı şekilde Ermenice konuşan 64.745 kişi varken, dini inanç olarak kendisini Ermeni tanımlayan 77.433 kişi bulunmaktadır. Buradan da Ermenice konuşmayan 12.698 kişinin olduğu ortaya çıkmaktadır.

⁷³ BİUM, *Umumi Nüfus Tahriri 28 Ekim 1927*, 62.

KAYNAKÇA

1. Arşiv Belgeleri

BCA. "Nüfus İşleri Genel Müdürlüğü'nün 10 Yıllık Çalışma Raporu."

BCA. Rumlara Verilecek Nüfus Hüviyet Kâğıtlarında Vatandaşlıklarına Türk ve Mezheplerine Grek-Ortodoks Kaydının Konulmasının Uygun Görüldüğü."

2. Resmi Belgeler

Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, Umumi Nüfus Tahriri 28 Ekim 1927, Fasikül 3, Ankara: Başvekâlet Müdevvenat Matbaası, 1929.

Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, 28 Teşrinievvel 1927 Umumi Nüfus Tahriri, Fasikül 2, Mufassal Neticeler, İstanbul: Hüsnütabiat Matbaası, 1929

Devlet İstatistik Genel Müdürlüğü, Genel Nüfus Sayımı, Kat'î Nüfus Neticeleri, 20 İlkteşrin 1935, İdari ve Coğrafi Taksimat İtibariyle Nüfus, Cilt 60, İstanbul: Hüsnütabiat Matbaası.

Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, 28 Ekim 1927 Umumi Nüfus Tahriri, İstanbul: Hüsnütabiat Matbaası, 1929.

3. Kitap ve Makaleler

Arı, Kemal, *Büyük Mübadele, Türkiye'ye Zorunlu Göç (1923-1925)*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2000.

Arslan O. Nebahat -İlyas Topçu. "Cumhuriyet Dönemi Kars'ta Nüfus", *Karadeniz İncelemeleri Dergisi* 12, no. 12, (2012): 87-124.

Arslan, Aslı. "Mübadele Sonrası İskân Faaliyetlerine İlişkin Birkaç Rapor: Antalya Örneği", *History Studies* 14, no. 3, (2022): 515-528.

Arslan, Zehra. "Batım Göçmenleri (1914-1930)," *BİLİG* 71, (2014): 43-64.

Baş, Ramazan. *Türkiye'nin Nüfus Politikası(1923-1980)*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2023.

Bozdağlı, Yücel. "Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi ve Sonuçları," *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi* 180, no. 180, (2024): 9-32.

Çakmak, Fevzi. "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Nüfusu Kayıt Altına Almaya Yönelik Girişimler," *ÇTTAD* 8, no. 18, (2009): 89-115.

Erdem, Nilüfer. "Nüfus Mübadelesi ve Batı Trakya Türkleri", *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi Türk-Yunan İlişkileri Özel Sayısı*, no. 5, (2021): 139-151.

Hangül, Nesrin. "1935 Genel Nüfus Sayımına Göre Çankırı'nın Demografik Yapısı ve Özellikleri," *History Studies* 16, no. 3 (2024): 385-402.

- Kaştan, Yüksel. "Atatürk Dönemi Türkiye-Bulgaristan İlişkileri," *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* 24, no. 72 (2008): 669-696.
- Kaştan, Yüksel, "Cumhuriyet Döneminde Nüfus Hareketlerinin Fonksiyonu," *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 7, no. 1, (2006): 65-76.
- Köse, Mustafa. "1927 Nüfus Sayımı ve Sonuçlarının Değerlendirilmesi," Yüksek lisans tezi Afyon Kocatepe Üniversitesi, 2010.
- Sertel, Savaş. "1927 Genel Nüfus Sayımı Sonuçlarına Göre Bitlis'in Nüfus Fonksiyonları," *Turkish Studies* 9, no. 4, (2014): 1015-1034.
- Sertel, Savaş. "Cumhuriyet'in İlk Nüfus Sayımı Sonuçlarına Göre Malatya'da Nüfus," *Akademik Bakış Dergisi* no. 48, (2015): 80-96.
- Şenşık, Pınar. "1923 Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi: Erken Cumhuriyet Döneminde Modern Devlet Pratikleri ve Dönüşen Kimlikler," *Osmanlı Hâkimiyet Sahası Çalışmaları Dergisi* 6, no. 10, (2016): 83-119.
- Tamer, Aytül ve Alanur Çavlin Bozbeyoğlu, "1927 Nüfus Sayımının Türkiye'de Ulus Devlet İnşasındaki Yeri: Basında Yansımalar," *Nüfusbilim Dergisi* 26, no. 1, (2004): 73-88.
- Turp, Muharrem. "Cumhuriyet'in İlk Nüfus Sayımı Verileri Işığında Giresun," *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 27, (2021): 315-333.
- Yılmaz, Ensar, "Atatürk Dönemi (1923-1938) Türkiye'sinde Demografik Yapının Öne Çıkan Özellikleri". *International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal* 8, no. 58, (2022): 700-705.

Summary

After the proclamation of the Republic, a general census was conducted throughout Türkiye on Friday, 28 October 1927. In addition to determining the populations of districts and provinces, the 1927 census aimed to determine age groups, marital status, disabilities, occupations, education levels, and literacy rates. To determine the population structure, citizens were also asked questions about their religions, native languages, nationalities, and places of birth. In this study, an attempt was made to compare and evaluate the data related to religions, native languages, nationalities, and places of birth. Before making an assessment based on the aforementioned criteria, the population exchange and migration issues following the Treaty of Lausanne were evaluated. The most important source used in these evaluations was the official records in the archives of the Turkish Statistical Institute (TUİK). In addition, official archive documents and copyrighted works related to the subject were also used.

According to the 1927 census results, the population of Türkiye was 13,648,270. Of this number, 13,189,514 were born within the borders of Türkiye. According to statistical records, the largest number of people were born in Russia, Bulgaria, Greece, Serbia, Romania, and Iran. It is particularly noteworthy that more than half of the population of Kars was born in Russia. The developments in the region during the final period of the Ottoman Empire had a significant impact on this situation. Another section examines the languages spoken in Türkiye as of 1927 and the provinces where they are most widely spoken. According to the 1927 statistics, 11,777,810 people in Türkiye speak Turkish as their native language. This figure corresponds to 86.42% of the total population. The remaining 1,870,460 people, or 13.58%, speak languages other than Turkish as their native language. The second most widely spoken native language after Turkish is Kurdish, spoken by 1,184,446 people, accounting for 8.69% of the population. Kurdish is most widely spoken in the provinces of Hakkâri, Van, Bitlis, Siirt and Diyarbakır, primarily in the Eastern and Southeastern Anatolia regions. After Kurdish, 134,273 people speak Arabic (0.98%), 119,822 people speak Greek (0.88%), 95,901 people speak Circassian (0.70%), 68,900 people speak Hebrew (0.51%), and 64,745 people speak Armenian (0.48%). 64,745 people speak Armenian as their native language. While the Arabic-speaking population is concentrated in the Southeast Anatolia Region and the Eastern Mediterranean Region, the provinces where Greek is spoken intensively are Istanbul, Çanakkale, Izmir, Balıkesir, Bursa, Antalya and Aydın, which are also related to population exchange. Those who speak Circassian and Armenian as their native language are scattered throughout the country, while those who speak Hebrew as their native language are particularly concentrated in Istanbul, Izmir, and Edirne.

Finally, in the 1927 census, citizens were asked about their religion, but only six religions were recorded: Catholic, Protestant, Orthodox, Armenian, Christian, and Jewish. Others were recorded as other religions or non-religious. According to TUİK data, 247,318 of Türkiye's non-Muslim population lives in Istanbul, accounting for 68.72% of the country's non-Muslim population. There are 24,626 non-Muslims in Izmir, accounting for 6.84% of the total, and 17,182 non-Muslims in Mardin, accounting for 4.77% of the total. Based on these percentages, 80.33% of non-Muslims in Türkiye live in Istanbul, Izmir and Mardin.